

*В края на януари 2011 г. германският Бундестаг одобри с внушително мнозинство кандидатурата на журналиста и дисидент от някогашната ГДР **Роланд Ян** за следващ федерален пълномощник за архивите на ЩАЗИ. От март 57-годишният Ян ще оглави институцията, наследявайки на поста правозащитничката **Мариане Биртлер**.*

Роланд Ян, един от популярните източногермански опозиционери, беше номиниран от германското правителство по предложение на държавния министър за културата и медиите Бернд Нойман. Зад номинацията застанаха всички парламентарни групи, дори и крайнолевите. "Много добро решение" коментира избора на Ян неговата предшественичка Биртлер, а първият пълномощник, легендарният протестантски **пастор Йоахим Гаук** нарече избория **"ветеран на гражданското движение в ГДР"**.

⋮

"На първо място искам да бъда адвокат на жертвите и да служа като гарант, че проучването на диктатурата ще продължи", каза пред журналисти Ян. Според него не може да се тегли финална черта под разработването на миналото, тъй като мнозина все още научават от архивите, какво им е причинила ЩАЗИ. "Проучването връща достойнството на тези хора", смята преживелият много противник на режима на Хонекер.

С маската на Хитлер и Сталин

Новият шеф на архивите на ЩАЗИ: Роланд Ян, свободолобецът от Йена

Написано от Драгомир Иванов
Четвъртък, 10 Февруари 2011 11:03

А как комунистическата диктатура отнема свободата и погазва достойнството, Ян знае от първо лице. Роден е на 14 юли 1953 в гр. Йена в източногерманската област Тюрингия. Майка му е счетоводителка, а баща му, инвалид от войната, работи в предприятието за оптична техника "Карл Цайс". Свободолобив дух проявява още в гимназията, а училищното ръководство го определя като "склонен да встъпва в опозиция". След казармата активно се включва в различни протестни демонстрации. В Университета в Йена, където записва икономика, се обявява срещу екстрадирането на известния автор и певец Волф Бирман. На една първомайска манифестация пък вдига чисто бял плакат, в знак на протест срещу цензурата в ГДР. Заради тези акции през 1977 г. е изключен от университета и изпратен "поправителен труд" като транспортен работник в "Карл Цайс". Ян не мирясва, напротив. През 1982 г. разпраща пощенски картички, на които с половината си лице е изобразен като Хитлер, а с другата - като Сталин. В същия вид се появява и пред областния комитет на комунистическата партия (ГЕСП). В местния вестник пуска възпоменание за приятеля си Матиас Домашк, който умира при неизяснени обстоятелства в следствения арест на ЩАЗИ.

Окован в транзитния влак

През есента на 1982-ра Ян е арестуван, а формалният повод е, че на колелото си носи полското знаме и надпис в подкрепа на "Солидарност". Осъден е на година и десет месеца затвор, но заради международния отзвук и публикациите в западната преса властта го освобождава предсрочно. Едва излязъл на свобода, през 1983-та основава опозиционната група "Фрийденсгемайншафт Йена", обединение на радикално настроени младежи, които за разлика от повечето опозиционни движения в ГДР не са свързани с църквата.

Новият шеф на архивите на ЩАЗИ: Роланд Ян, свободолобецът от Йена

Написано от Драгомир Иванов
Четвъртък, 10 Февруари 2011 11:03

Месец юни същата година режимът губи търпение и решава да го прогони от страната. Лично министърът на държавната сигурност ген. Ерих Милке одобрява операцията: Ян е лишен от източногерманско гражданство, забранява му се достъпът до ГДР и веднага е екстрадиран за ФРГ. С брутално насилие е натоварен на транзитния влак от Западен Берлин за федералната република и пътува окован с белезници. Според документ на ЩАЗИ, публикуван на страницата на дружеството "Роберт Хавеман", служители на тайната полиция и граничари проследяват движението на влака, а вътре агенти под прикритие наблюдават екстрадирания.

Пиар агентът на опозицията

Изгоненият опозиционер се установява в Западен Берлин, но отново не се кротва. В началото дори отказва да приеме западногерманския паспорт, а в статия в "Шпигел" изтъква, че продължава да се възприема като гражданин на ГДР. През 1985 г. нелегално пътува в родината си и се среща с приятели и дисиденти, които го разубеждават да се върне на Запад. Обратно във ФРГ Ян организира мрежа за подпомагане на съпротивата: През границата контрабандно изпраща пишещи машини, списания и литература, дори и видео камери, с които негови приятели тайно филмират живота в страната на Валтер Улбрих и Вилхелм Пик.

Ян започва да сътрудничи на политическото предаване "Контрасти" (излъчвано по Първи канал на обществената телевизия А Ер Де), на левия вестник ТАЦ, подготвя и продуцира журналистически материали за ГДР. В продължение на 2 години работи към един институт в Хамбург по проект за изследване на източногерманската опозиция. В този период Ян е важна връзка на източните дисиденти със западното общество

Новият шеф на архивите на ЩАЗИ: Роланд Ян, свободолобецът от Йена

Написано от Драгомир Иванов
Четвъртък, 10 Февруари 2011 11:03

мнение, чрез него западните медии узнават за съпротивителните групи и репресиите срещу тях. "Той функционира като пиар агент на опозицията" - пише берлинският вестник "Тагесшпигел", "посредник е между Изтока и Запада, сякаш олицетворяващ в една личност германското Единство".

На "Норманенщрасе" (централата на ЩАЗИ - б.а.) знаят всичко това и никак не са щастливи. Експулсираният враг на народа е следен неотлъчно от източногермански агенти, домашният му телефон в западноберлинския квартал Кройцберг непрекъснато се подслушва. Макар и с отнето гражданство, през 1987 г. срещу Ян е издадена дистанционно и заповед за арест, тъй като "в ущърб на интересите на ГДР събира и предава на западните масмедии информация за дейностите на вражеските сили, както и за мерките на държавните органи".

Разработване на миналото

Събарянето на Стената и последвалото Обединение Ян проследява със серия репортажи и материали за демонстрациите, за гражданското завземане на сградите на ЩАЗИ и битката за опазването на властта на комунистическите функционери. В последните години журналистът се посвещава на разработката на миналото. Той членува в експертните съвети на фондация "Разработка на диктатурата на ГЕСП" и на дружеството "Роберт Хавеман", продължава да е редактор и на "Контрасти" по А Ер Де. Носител е на Федералния кръст за заслуги и на Гражданската награда за Обединението, поляците го удостоиха и с медала на "Солидарност".

Непартийна и независима от лобита фигура, Роланд Ян си е спечелил име на непреклонен радетел за свобода. "Ян е човек, който не се оставя да бъде сломен. И въпреки (или заради) ужасните преживявания е прекарал голямата част от живота си, застъпвайки се за свободата и справедливостта", отбелязва в. "Зюддойче цайтунг". Консервативният "Велт" го описа като "свободен дух и малко анархист" и посочи, че подобна свежа и небюрократична личност може да е само от полза за службата за архивите на ЩАЗИ.

Предизвикателствата пред институцията „Гаук“

Новият шеф на архивите на ЩАЗИ: Роланд Ян, свободолобецът от Йена

Написано от Драгомир Иванов
Четвъртък, 10 Февруари 2011 11:03

В институцията в момента работят около 1 800 служители, а годишният ѝ бюджет възлиза на 100 млн. евро. На фона на намаляването на персонала и всеобщия подтик към икономии интересът към архивите не намалява. По официални данни през 2010 г. са били подадени над 87 000 молби за разглеждане на лични досиета и близо 1 500 заявления от журналисти и изследователи. Общо за 20 години в службата са постъпили над 6.5 млн. искания за достъп до архивите. http://www.bstu.bund.de/cln_012/nn_715182/DE/Behoerde/Aktuelles/2010-07-22_20Nutzerstatistik.html_nnn=true

Службата е архивирала досега 111 километра документи, които са на разположение за изследване. От тях картотеката (лични картони и тн) обхваща 39 млн. документа. Във фонда на институцията се съхраняват и 1.44 млн. снимки (фотографии, негативи, диапозитиви), над 31 000 аудио и повече от 2 800 видеозаписа. Допълнително се пазят и 15 000 чували, кашони и кутии с разкъсани (но не унищожени) документи, които с помощта на специален софтуер постепенно се възстановяват. До октомври 2010 г. от тях са били възстановени над 950 000 страници, сочи официалната статистика.